

नीलोराग ५० “नचातिशोभते यन्नापैति प्रेम मनोगतम् ।
तन्नीलोरागमाख्यानि यथा श्रीराजवीतयोः” बा० द०
उक्तो प्रेमभेदे । सोऽस्यास्ति अर्थः । २ पूर्वोक्तप्रेमयुक्ते
च वि शतपाविधस्त्रियां स्त्री हेमच० नील्याराग इव ।
३ नीलवर्णे शब्दच० । आर्ये क । नीलिकाऽप्यत्र नेत्र-
रोगभेदे च “नीलिकाकाचसंज्ञितः” सुश्रुतः ।

नीलोरोग ५० अक्षिरोगभेदे “रेख्य” हन्वादास्य नान्दान्य-
काचान् नीलोरोग तैमिरं चाञ्जनेन” सुश्रुतः ।

नीलोत्पलाकृति ५० नीलोत्पलाकृतिरिवाकृतिरस्य । पर-
पञ्चे शब्दार्थवि० ।

नीलोत्पल न० कर्म० । नीलवर्णे उत्पले “दिव्यस्त्रीलोत्पलक-
र्षपूराः” भावः “नीलोत्पलं विभ्रती” ताराध्यानम् । इदञ्च
अञ्जनादिगणे सुश्रुते पठित्वा तद्वच्च उक्तो यथा “अञ्ज-
नरसाञ्जननामपुष्पप्रियङ्गुनीलोत्पलनखदन्तलिनकेयराणि
मधुकञ्चेति । अञ्जनार्द्रिगणा स्त्रिय रक्तचित्तनिर्वर्णः” ।

नीलोत्पलाद्युद्धृत न० चक्रपाणिदत्तोक्ते एतभेदे “नीलो-
त्पलोमीरमधूकयटीहाया विदारीकुण्ठपञ्चभूतैः । स्नाणी-
वनीयेच हनं विपक्वं यताशरीकारबहुग्वणिनम् । त-
च्छर्करापाटवुनं मयस्तम् अङ्गन्दरे चास्तरक्षयिषे ।

स्त्रीषे वले रेतसि संमनसं कञ्चे च रक्तप्रभवे च सुधमे”
नीलोत्पलिन ५० नीलोत्पलं धार्यस्त्रिय बहुर्णो वाच्यस्य
इति । मञ्जुषांशे शिवशंभुभेदे त्रिका० । [च रेहि० ।

नीलर ५० नी-लरश्च निरा । परित्राजि शय्याजके इराकाश्चे
नीलाक ५० नियतं वाक्त्रो वचनं नि-वच-वञ् दीर्घः ।
महाविहेतोर्धन्यस्य संप्रयोगकारके अमरः । निहत्तो
अव्ययी० । २ वचननिहत्तो अव्य० ।

नीवार ५० नि+व-वञ् दीर्घः । तृषधान्यभेदे “नीवार-
वाकादिकडङ्करीकेः” अपत्यैरिव नीवारभागधेयोचिते-
यनैः” रघुः “नीवारफलपूलायाश्चपीनयति शेरते”
महिः । स च कृपान्नं यथोक्तं सुश्रुते “कोर-
दूषकस्यानाकनीवारकालहृदयरकोदाचकप्रियङ्गुमधूकिका
नान्दीसुखीगुणविन्दनवेषुकावृक्षतोदवर्णीकुण्डक्रेषु
यवप्रभृतयः कृपान्नविशेषाः । अन्धाः कषायसपुरा-
कृताः कटुपिपाकिनः । स्नेहप्रा बहुविध्यन्वावातपि-
जप्रकोपणाः । कषायसपुरास्तेषां घीतपित्तापहाः
सृताः । नीवारः शीतलोपाक्षी पित्तक्षुत्कफघातकश्च”
आपद्म० आर्ये क । तत्रार्थे “नीवारकादयो सुडादयश्च
समासैश्च कषायोपकं” सुश्रु० ।

नीवि(वी) स्त्री निष्ययति निवीयते वा नि+व्ये-इन् यलोप-
दीर्घो ङिष् वा ङीप् । १ वणिजां मूलधने २ स्त्रीकटीवस्त्र-
वन्द्ये अमरः “नीविं प्रति प्रणिहिते च करे प्रियेष” भा० द०
“नीवीरतिशयस्य वितेतरस्य” कुमा० “आलोच्य प्रिय-
मनसंयुक्ते विनीवी” भावः “निवीप्रविच्यं वनकरः” भा०
स्त्री० २४४० । ३ वस्त्राणि “अवनिष्ठ पूर्ववद्गी दिं
विमल्य नमोव इत्यादि” कात्या० ३ १ १५ ४ राजपुत्रा-
देर्वन्द्यके सुभृतिः तत्र मूलधने “निगटहमिश्रातुप्रविष्ट
नीविं वारमहतीमादाय गिरगाम्” दयकु० ।

नीव न० नीधयन्त्रार्थे पठ्ये अमरे पाठान्तरम् ।

नीवत् ५० स्त्री नियतं वत्ततेऽत्र नि+वत-आधारे क्तिप् दीर्घः ।
देशे जनपदे अमरः “गनिकस्त्रीलितनैकनीवता” मेघ० ।

नीशार ५० नितरां शीर्यते हिमानिलायत्नानेन वा नि+
शु-करणे आधारे वा घञ् दीर्घः । हिमानिलनिवारणे
प्रावरणे २ काण्डपटे च (कानात्) अमरः ।

नीहार ५० निहितवते नि+ह-कर्मणि छञ् दीर्घः । धनीभूते
शिमिरे २ हिमे च अमरः “नीहारजालमलिताः पुनरु-
त्तवान्द्राः” भावः इ० र० टीकोक्ते त्रयोविंशतिरगणालके
२ दण्डकभेदे ।

नू अव्य० नूदति नूति वा नूद-व-वा मित० उ । १ विकल्पे
२ कलुषने ३ क्षतीते ४ मन्त्रे ५ हेतो ६ वितर्के ७ अवधाने
८ आदेशे ९ कलुषतापे च नेदि० “आवितं नू नमितं नू वधू-
नाम्” भावः अवज्ञासोदपेक्षाद्योतकः । कचित् संशया-
लङ्कारद्योतकश्च । [अथोपदेशत्वात् न अथ प्रवृत्ति ।
नूद वचे व० जु० पर० वक्त० षिट् । नूदति अतुङ्गीत् । नूतोऽ
नूति स्त्री वृ-क्तिन् । १ अने २ प्रपाप्मे च ।

नूत(न) लि० नूद-क्त० । प्रेरिते २ षष्ठि च अमरः
“नूदस्तथा नूतननूतनं तमः” भावः । यत्ने कृतस्य नः
पूर्वदस्य नः । “न नोननूतोनुन्नो नोनाना मानानना ननु ।
नुन्नोऽनुन्नोनुन्नो नोनानेनानुन्ननुन्ननुत्” किरा० ।

नूतम लि० नव एव “नवस्य अप्तनपञ्चाश” बा० आर्ये तनष्
नूरादेशच । नवीने अमरः “नूतनजलधररक्षणे” भावा०
“प्रशमस्थितपूर्वपाधिष्वम् नूतनस्य नूतनेश्वरम्” रघुः ।

नूत लि० नव एव नव+नूतनवत् अप् नूरादेशच । नवीने
अमरः “नूत्ना इन्द्र ! ते रघवश्चिती भूमः” अ० ८/२१/७
नूद इ० नूदति पापं क पुत्रो० दीर्घः । अथत्याकारे नूत्ना-
वृद्धये अमरः ।

नूनम् अव्य० नू+ऊन-पि । १ विकर्णे २ निश्चिते ३ स्वरणे